

عێراق نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە‌ی به‌نده‌ری به‌یهان ده‌کات؟

11-11-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : ئیستا، دوو پرسپاری گ‌رنگ هه‌یه، ، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه کۆمپانیا نیوده‌وله‌تییه‌کانی نهوت که‌وا له هه‌ریمی کوردستان کار ده‌که‌ن به‌م تیج‌وووه‌ نوێیه ئاماده‌ن کۆی نهوتی به‌ره‌مه‌یه‌نراو راده‌ست بکه‌ن یاخود نا؟ دووه‌میش عێراق چۆن نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە ده‌کاته‌وه، له‌کاتی‌کدا ده‌بیت هه‌ناردە‌کردن و ته‌نانه‌ت به‌ره‌مه‌یه‌نانه‌ش که‌مبکاته‌وه؟

رۇۋانى رابردوو [حكومتى عىراق](#) تېجىووى بەرھەمھېنان و گواستىنەوھى نەوتى بۇ ھەرىمى كوردستان لە 6 دۇلارەوھە گەپاندە 16 دۇلار بۇ رادەستكىردنى نەوتى بەرھەمھېنراو بە سۇمۇ و ھەناردەكردنەوھى، كە پېشھاتىكى نوچ لە نىوان ھەولېر و بەغدا لە پىرسى نەوت دا.

ھەروھە، بېرارە رۇۋانى [1ى مانگى](#) داھاتوو رېكخراوى ئۆپك پلەس كۆبوونەوھى لەبارەى داھاتوو بەرھەمھېنانى نەوت و خستىنەپرووى لەسالى 2025دا بىكات، ھەرچەندە رۇۋى 3ى ئەم مانگە ئاماژەى بەوھەكرد كەوا 8 ولاتى ئەندامانى ئۆپك پلەس لەنىواندا عىراق تاوھەكو كۆتايى ئەمسال بەردەوام دەبن لە خۇبەخشانە كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت بەپرى 2.2مىليۇن بەرمىل لە رۇۋىكدا، كە عىراق ھېشتاش رۇۋانە لەسەروو ئەو پىرەوھى بۇى ديارىكراوھە بەرھەمھېنىت كە [4مىليۇن](#) بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە.

لەماوھى نىوھى يەكەمى ئەمسالدا كۆى ئەو پىرەى عىراق زىاترى بەرھەمھېناوھە لەوھى ئۆپك پلەس بۇ ديارىكردووھە كەپشتووھە 1مىليۇن و 184 ھەزار بەرمىل، ئەمەش ئەگەر عىراق بەتەواوى پابەندى بەرھەمھېنانى نەوت بېت و بېرواھە ژىربارى جىبەجىكردنەوھە، دەبېت لەم مانگەوھە تاوھەكو سەرھەتايى بەھارى داھاتوو [رۇۋانە 90 ھەزار بەرمىل نەوت](#) كەم بىكاتەوھە.

ئىستا، دوو پىرسىارى گىرنگ ھەپە، ، يەكەمىان ئەوھەپە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن بەم تېجىووه نوپپە ئامادەن كۆى نەوتى بەرھەمھېنراو رادەست بىكەن ياخود نا؟ دووھەمىش عىراق چۆن نەوتى ھەرىمى كوردستان ھەناردە دەكاتەوھە، لەكاتىكدا دەبېت ھەناردەكردن و تەننەت بەرھەمھېنانىش كەمبىكاتەوھە؟

بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان چەندە؟

رۇۋى 7ى تشرىنى دووھەمى 2024 كۆمپانىيا دى ئىن ئۇ نىودەولەتتى كەوا لەھەردوو كىلگەى نەوتى تاوكى و پىشخابوور و بەعشىقە لە ھەرىمى كوردستان كار دەكات لە راپۇرتى چارەكى سىپەمى ئەمسال دا ئاماژەى بەوھەكرد ئاستى بەرھەمھېنانى رۇۋانەى لە ھەرىمى كوردستان كەپشتووھە [84 ھەزار 212](#) بەرمىل، كە پشكى كۆمپانىياكەپان لەو كىلگە نەوتىانە 63 ھەزار و 200 بەرمىل نەوتە.

ھەروھە، ھەرىكە لە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى دىكەى وەك ئىچ كەى ئىن و گەلف كى ستۆن، گەنەل ئىنرچى، دانەگان، گازپروم، شاماران و فۇرزە لە ناوچە جىاوازەكانى ھەرىمى كوردستان لە زاخۇ بۇ گەرمىان نەوت بەرھەمھېنن لەگەل كۆمپانىياى كار لە گەورە كىلگەى نەوتى خورمەلە.

مانگى رابردوو، [وھزىرى سامانە سىرووشتېپەكان بەوھەكالەت](#) لەكۇنفرانسىكى وزە لە ئىستەنبول رايگەپاند "ھەرىمى كوردستان لە 2ى ئەپلوول 2024وھە ئاستى بەرھەمھېنانى نەوتى كەمكردووھەتەوھە بۇ نىوھە و ئىستا رۇۋانە 140 ھەزار بەرمىل نەوت بەرھەمھېنن".

ھەروھە، لەدواى بېرارەكەى پارىسەوھە كۆمپانىياى دىلۆپت راپۇرتى لەبارەى بەرھەمھېنان و خەرجى و داھاتى نەوتى ھەرىمى كوردستان بىلوانەكردووھەتەوھە، بەلام لە راپۇرتى كۆمپانىياكانەوھە كەوا دوو لەسەر سى ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان بىكەھېنن دەتوانىن دواى دەستكەوتنى راپۇرتى چارەكى سىپەمى ئەمسالىان بزانىن، چەندىان بەرھەمھېنەوھە.

بەپى راپۇرتى چارەكى سىپەمى دى ئىن ئۇ لە سى مانگى (7-8-9) ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان زىادىكردووھە و سى بىرى نوپپان تەواوكردووھە كەوا بە پرى 7 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت بەشدارىكردووھە لە زىادكردنى بەرھەمھېنانى نەوت لەو سى مانگەدا ھەبووھە. ھەروھە، دى ئىن ئۇ ئاماژە بە راگرتنى وەبەرھېنانى نوچ و ھەلگۆلېنى بىرى نوچ دەكات لە ھەرىمى كوردستان سەرەپراى دەستپىكردنەوھى گىفتوگۆكان لەگەل حكومتى ھەرىمى كوردستان بۇ وەرگرتنەوھى ھەقەدەستەكانى لەسالانى 2022-2023دا.

ھەرچەندە تاوھەكو ئىستا كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى ھەرىمى كوردستان راگەپاندراوى فەرمى لەبارەى كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت لەو كىلگەنەى كارى تىدا دەكەن نەبووھە، كە ئەمەش ئاماژەپەك بۇ بەردەوامىدان بەوشىوازەى لەنىوھەى يەكەمى ئەمسالدا و پىشوووت كارىيان كىردووھە و نەوتىان بەرھەمھېناوھە. بۇ نموونە گەلف كى ستۆن لە كىلگەى نەوتى شىخان [39 ھەزار](#) و 252 بەرمىلى رۇۋانە بووھە، شاماران و ئىچ كەى ئىن [لە سەرسەنگ و نەتروش](#) 54 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت، و [دانەگان لە كۆرمۇر](#) 5 ھەزار و 273 بەرمىلى رۇۋانە، [فۇرزە لە كىلگەى ھەولېر](#) 6 ھەزار و 500 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە. ئەوانى دىكەش وەك گەنەل ئىنرچى لە كىلگەى تەق تەق و قەرەداخ ئىستا وەستاوھە ، گازپروم لە كىلگەى سەرقەللا و ھەسىرە 12 ھەزار و 500 بەرمىل بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە و خورمەلەش بەپى زانىارىبە دەستخراوھەكان رۇۋانە كە ھەمووى بۇ پالوتنى نىوخۆپى دەگاتە 80 ھەزار بەرمىل

ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوتى عىراق و كۆتاي ئۆپپىك و پابەندى

لەماوھى دوو مانگى رابردوودا ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق كەمكراوھتەوھ بۇ پابەندبوون بە ئەو برھى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس بۇ دايئاوھ، بەلام ھېشتا ئاستى بەرھەمھېئان نەگەيشتووھتە ئەو ئاستەى بۇ ديارىكراوھ بگرھ قەرەبووى ئەو برھى نەكردووھ كە بەھۇى زياد بەرھەمھېئان لە ئەمسالدا روويداوھ و پئويستە مانگانە بيكات.

بەپنى داتاكانى وھزارەتى نەوت بۇ ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردن لە 10 مانگى رابردوودا عىراق تاوھكو ئىستا نەيتوانيوھ ئاستى بەرھەمھېئان بگەيەنەتە ئەوھى كە 4 مليۇن بەرميل نەوتى رۆژانەيە. لەماوھى ئەمسالدا عىراق لەنيو وئاتانى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس ئەو وئاتە بووھ كە زۆرترين ئاستى زياترى لەو برھى بۇ ديارىكراوھ لە بەرھەمھېئانى نەوت تئپھرانددووھ سەرھراى كەمكردنەوھى بەرھەمھېئان بە برى 340 ھەزار لە سەرھتاي ئەمسالەوھ تاوھكو كۆتايى مانگى رابردوو.

گرافىك 1: ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق لە 10 مانگى رابردوو لە ئەمسالدا.

كۆتايى

دەستپىشخەرىيەكەى عىراق بۇ پىكھىننى لىژنەيەك و جىگىركردنى تىچۋوى بەرھەمھىننى و گواستەۋەى بەرمىلىك ئەوت بە 16 دۆلار تاۋەكو لىژنەيەكى تەكنىكى پىرۇفىشئال و نىوخۇى پىداچۋونەۋە بە پىرۇسەى بەرھەمھىننى ئەوت لە ھەرىمى كوردستان بەگۋىرەى كىلگەكان بكات، ھىشتا بىرپارە، چۈنكە داۋاكەى ئەنجۋمەنى ۋەزىران دەبىت لە پەرلەمان پەسەندىكرىت و كۆمپانىي نىۋدەۋلەتتەيەكانى ھەرىمى كوردستان رازى بن، كە ھىشتا ھىچ لىدوان ئاماژەبەك نىيە.

لەراستىدا، جىگىركردنى ئەم بېرەيە بۇ تىچۋوى بەرھەمھىننى و گواستەۋەى بەرمىلىك ئەوت و رادەستكردى ئەوتى بەرھەمھىنراۋ بە سۇمۇ تەنبا دىۋىكى چىرۇكەيە، چۈنكە لەيەكەم راپۇرتى نويدا دى ئىن ئۇ ئاماژە بە گىتوگۇكان دەكات لەبارەى شىۋازى ۋەگرتەۋەى ھەقدەستىان (قەرزى كۆمپانىيان) لى كۆمەتى ھەرىمى كوردستان بۇ كارەكانىيان لەماۋەكانى پىشۋودا، ھەرۋەھا كۆمەلەى ئەپىكورىش ئاماژەى بە 1 مىليار دۆلار قەرزى كۆمپانىيانى ئەوت كىردۋە كە لى كۆمەتى ھەرىمى كوردستان، كە ئەمەش ئەبىتە ئاستەنگ چارەسەركردنى ئاسان نىيە.

ھەرۋەھا، ئەم دەستپىشخەرىيەى بەغداد لەۋانەيە لەۋە سەرچاۋەى گىرتىت كە تىچۋوى بەرھەمھىننى بەرمىلىك ئەوت لە ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە نىيە كە لە بودجەى سى سالىدا ھاتۋوۋە و ئەۋەش نىيە كۆمپانىيانى لە ھەرىمى كوردستان بۇ بەرھەمھىننى داۋاى دەكەن.

لەكۇتايىدا، ئىستا ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە بەرھەم ناهىننىت لە بودجەى سى سالى عىراق داۋاكرارۋە بگىرە زۇر كەمتەرە و نىكەى سەرۋو نىۋەيەتى، بەلام بگاتە ئەو ئاستە و ھەناردەى دەرۋەى بكات ئەۋا عىراق دەبىت لە بېرە بەرھەمھىننى ئەوت لە نىۋەراست و باشۋورى كەمبكاتەۋە، كە بەپى ۋەزارەتى ئەوتى عىراق تىچۋوۋەكەى لەنىۋان 6-8 دۆلارە، ئەى بۇچى ئەوتىك ۋەربگىرت تىچۋوۋەكەى دوو ھىندە و نىۋ زىاتىر بىت؟ كىشەكە ئاسان نىيە، بەلام عىراقىش تەنبا بىر لەدىۋە ئابۋورىيەكەى ناكاتەۋە و بەژمارە لىكى ناداتەۋە ئەگىنا ئەو زىانەى لە يەك سال و 7 مانگى رابردۋو روۋىداۋە بۇ ئابۋورى عىراق روۋى نەدەدا.